

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายมักจะเล็งไม่พบปัญหาเรื่องการเพิ่มตัวอย่างรวดเร็วของประชากรเนื่องจากประเทศเหล่านี้ได้รับเอาวิทยาการทางการแพทย์และสาธารณสุขของประเทศที่พัฒนาแล้วมาใช้ประกอบกับมีการขยายตัวทางการเกษตร การอุตสาหกรรม และการขนส่ง ทำให้สามารถลดอัตราการตายลงได้ภายในระยะเวลาอันสั้น ในขณะที่เดียวกันอัตราเกิดยังไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลง อัตราเพิ่มของประชากรจึงสูง จำนวนประชากรที่มีไม่มากนักหรือน้อยโดยตัวของมันเองไม่เป็นปัญหา แคววประชากรทุกคนอย่างน้อยก็ต้องการการตอบสนองทางค่านปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีวิต ถ้าสังคมไม่อาจสนองความต้องการแม่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง ปัญหาต่าง ๆ ก็อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้นประชากรจะเป็นปัญหาหรือไม่จึงต้องพิจารณาประกอบกับค่านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเช่นประเทศไทย ซึ่งมีแนวโน้มว่าพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจของประเทศยังต้องพึ่งพาการเกษตรไปอีกนาน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเกษตรกรของเรายังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิมซึ่งใช้กันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ไม่รู้จักนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ ขาดความรู้ที่จะปรับปรุงวิธีการทำเกษตรกรรม ขาดเงินทุน ประเทศที่มีระบบเกษตรกรรมเช่นนี้ ที่ดินที่สามารถใช้ในการเพาะปลูกจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดอันหนึ่ง ประเทศไทยมีเนื้อที่ที่สามารถใช้ในการเพาะปลูกได้ประมาณ ๔๐ ล้านไร่ ซึ่งก็เกือบนำมาใช้เกือบหมดสิ้นแล้ว ถ้าขยายที่ดินเพื่อการเกษตรออกไปอีกอาจก่อให้เกิดผลร้ายได้ เมื่อที่ดินขยายไม่ได้ในขณะเดียวกันเรายังคงมีอัตราเพิ่มของประชากรที่สูงมาก ปัญหาการขาดแคลนที่ดิน ปัญหาเกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และปัญหาอื่น ๆ จึงมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น ประเทศต่าง ๆ ที่เคยเผชิญกับปัญหาที่ดินได้พยายามแก้ไขด้วยวิธีการปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูปที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงลักษณะการถือครองที่ดินของประเทศนั้น ๆ สำหรับประเทศไทย ปัญหาที่ดิน มีแนวโน้มว่าจะกลายเป็นปัญหาสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ แต่การปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหายังไม่ได้กระทำอย่างจริงจังเท่าที่ควร

โดยทั่วไปเชื่อกันว่าแบบแผนการสืบมรดกของคนไทยเป็นแบบแบ่งให้บุตรทุกคนเท่าๆ กัน ที่ดินเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่จะต้องเป็นมรดกตกทอดที่ถูกแบ่งกันไปเรื่อยในแต่ละชั่วอายุคน ที่ดินจึงถูกแบ่งย่อยออกไปทุกทีจนอาจจะเหลือไม่พอแก่การครองชีพ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้อาจมีผลกระทบต่อลักษณะการถือครองที่ดินได้ เกษตรกรเหล่านี้อาจต้องเช่าหรือซื้อที่ดินมาเพิ่มเติมให้พอทำกินต่อไป หรือในที่สุทธอาจไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเลยต้องกลายเป็นผู้เช่าที่ดินทั้งหมด หรืออาจกลายเป็นเพียงลูกจ้างในนา ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาถึงการสืบมรดกและลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตชนบทไทย ตลอดจนศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจยังผลต่อแบบแผนการสืบมรดกและลักษณะการถือครองที่ดินดังกล่าว นอกจากนี้ยังศึกษาว่า การสืบมรดกเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องกับต่อลักษณะการถือครองที่ดินมากน้อยเพียงใด

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องเกี่ยวกับการสืบมรดก ปรากฏว่ายังมีใคร่ผู้ใดศึกษาโดยตรงมาก่อน แต่ก็มีผลการกล่าวถึงอยู่บ้าง เป็นคนว่า John E. De Young^๑ พบว่า การสืบมรดกของชาวชนบทไทยนั้น ที่นาจะแบ่งให้บุตรชายและบุตรหญิงคนละเท่า ๆ กัน แต่บ้านและที่บานมักจะให้แก่บุตรสาวที่แต่งงานแล้วแต่ยังคงอาศัยอยู่กับพ่อแม่ต่อไป และจากการศึกษาที่สารภี^๒ รายงานว่า หลังจากพ่อแม่สิ้นชีวิตลงทรัพย์สินจะตกทอดแก่บุตรคนสุดท้าย ทั้งนี้เพราะบุตรคนอื่น ๆ จะได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินไปตั้งแต่แรกออกเรือน หรือแยกครอบครัวไป นอกจากนี้ จาก

^๑ John E. De Young, Village Life in Modern Thailand, (California University of California Press, 1963), P.23

^๒ Kamol Janlekha, Saraphi: A Survey of Soeio-economic Condition in a Rural Community in North-east Thailand (The World Land Use Survey Occasional Paper No.8; Geographical Publication Limited, 1968), P.25

การศึกษาของ Toru Yano ^๓ พบว่า การสืบทอดที่ดินของคนไทยมีพื้นฐานเป็นแบบแบ่งให้ทุกคนเท่า ๆ กัน เมื่อบิดาสิ้นชีวิตลงที่ดินจะตกเป็นของมารดา และเมื่อมารดาสิ้นชีวิตลงอีกคนหนึ่ง ที่ดินทั้งหมดจะถูกแบ่งให้แก่บุตรทุกคนเท่า ๆ กัน Toru Yano ^๔ อธิบายว่าการแบ่งมรดกให้บุตรทุกคนเท่ากันนี้ทำให้ที่ดินถูกแบ่งย่อยเป็นแปลงเล็กแปลงน้อย ในสถานการณ์เช่นนี้อาจมีผลกระทบตอลักษณะการถือครองที่ดินได้

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่ามีปัจจัยหลายอย่างที่ยังอาจยังผลต่อการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและขนาดที่ถือครองของเกษตรกร ดังจะได้พิจารณาแยกเป็นปัจจัยทางประชากร และปัจจัยทางเศรษฐกิจ

๑. ปัจจัยทางประชากร ได้แก่

ก. อายุ จากการศึกษารายภาวะหนี้สินของชาวนาและการค้าชาวนาในภาคกลางประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๑ ^๕ รายงานว่าชาวนาที่มีนาขนาดใหญ่ ตั้งแต่ ๔๑ ไร่ ขึ้นไป มักจะเป็นผู้ที่มีอายุมาก ตรงกันข้ามกับชาวนาที่มีนาขนาดเล็กและขนาดกลาง คือระหว่าง ๑ - ๔๐ ไร่ และ ๔๑ - ๕๐ ไร่ มักจะเป็นคนหนุ่มและเป็นคนวัยกลางคน เช่นชาวนาที่มีนาขนาดใหญ่ ตั้งแต่ ๑๐๑ ไร่ ประมาณร้อยละ ๑๔ มีอายุระหว่าง ๑๔ - ๔๐ ปี ร้อยละ ๔๖ เป็นผู้มีอายุมากกว่า ๔๑ ขึ้นไป ชาวนาที่มีนาขนาดเล็กไม่เกิน ๒๐ ไร่ ร้อยละ ๔๕ เป็นผู้มีอายุระหว่าง ๑๔ - ๔๐ ปี ร้อยละ ๕๕ เป็นผู้มีอายุ ๔๑ ปีขึ้นไป ชาวนาที่มีนาขนาดกลาง คือ ๔๑ - ๖๐ ไร่ ร้อยละ ๓๑ เป็นผู้มีอายุระหว่าง ๑๔ - ๔๐ ปี และร้อยละ ๖๘ เป็นผู้มีอายุมากกว่า ๔๑ ปีขึ้นไป ชาวนาที่มีนาขนาดใหญ่มักเป็นผู้ที่มีอายุมาก ที่เป็นเช่นนี้

^๓ Toru Yano, "Land Tenure in Thailand" Asian Survey, Vol. VIII No. 10 (October, 1968)

^๔ Ibid., p. 859

^๕ อุทิศ นาคสวัสดิ์ ภาวะหนี้สินของชาวนาและการค้าชาวนาในภาคกลาง ประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๑, (พระนคร : บุญสงการพิมพ์, ๒๕๐๑) หน้า ๒๑

เพราะการแบ่งมรดกเป็นเรื่องสำคัญ ชาวนาที่สูงอายุมักจะมีพินัยกรรมมาแต่ก่อน^๖ ครั้นพอตาย
ลงก็จัดการแบ่งนาให้ลูกหลานไปโดยใดคนละไม้ก็ไร ลูกหลานซึ่งได้มาคนละไม้ก็ไรนั้นพอตาย
ลงแล้วก็แบ่งลูกหลานกันไปอีก หนัก ๆ เขาเด็กหนุ่มที่ทำงานจึงมีนาคนละเล็กคนละน้อยเท่านั้น
นอกจากนี้ จากการศึกษาที่บ้านม่วงซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งของจังหวัดอุตรธานี โดย ชอมัส อี.ดั๊กซ์^๗
พบว่า ชาวนาทุกคนที่อายุระหว่าง ๔๔ - ๖๐ ปี จะมีที่ดินถือครองมากกว่า ๓๕ ไร่ และมี
เพียงคนเดียวที่อายุต่ำกว่า ๔๕ ปี มีที่ดินถือครองเกิน ๓๕ ไร่ นอกจากชอยกเวณดั่งกล่าว
ไม่มีใครที่อายุ ๓๕ ปี ที่มีที่ดินถือครองเกินกว่า ๒๔ ไร่ และไม่มีใครที่อายุเกิน ๖๐ ปี ที่มีที่ดิน
ถือครองมากกว่า ๒๐ ไร่ และจากรายงานผลการวิจัยเรื่องภาวะการผลิตของกสิกรในสหกรณ์
นิคมกสิกรรมอำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๐๕^๘ พบว่า กสิกรที่มีรายได้สูง
มักอายุเฉลี่ยสูงกว่ากสิกรที่มีรายได้ต่ำ สำหรับเรื่องการสืบทอดไม่มีเอกสารเกี่ยวกับปัจจัย
ด้านอายุโดยตรง

ข. การย้ายถิ่น อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการถือครองที่ดินจาก
การศึกษาที่ประเทศอินเดีย พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เกิดในเมืองที่อาศัยอยู่ปัจจุบัน มี
บ้านเป็นของตนเองเป็นสัดส่วนมากกว่าการมีบ้านของตนเองของหัวหน้าครัวเรือนที่ย้ายถิ่น
เข้ามา และพบควยวายุที่ย้ายถิ่นในวัยเยาว์ และวัยสูงอายุเกินกว่า ๔๕ ปีขึ้นไป จะมีสัดส่วน

๖ เรื่องเดียวกัน

๗ ชอมัส อี.ดั๊กซ์, "ระบบครอบครัวและวงจรครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ" สุเทพ สุนทรภัสส์ สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (พระนคร:
โรงพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๑), หน้า ๒๒๓

๘ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, รายงานผลการวิจัยเรื่องภาวะการผลิตของกสิกร
ในสหกรณ์นิคมกสิกรรม อำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๐๕, (พระนคร: ๒๕๐๕)
หน้า ๑๕

๙ United Nations, The Mysore Population Study, (Popula-
tion Studies, No. 34; New York: 1961), p. 180

ของการมีบ้านเป็นของตนเองมากกว่าผู้ย้ายถิ่นที่อาศัยอยู่ในวัยกลางคน ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับแบบแผนและสหสัมพันธ์ของการย้ายถิ่นภายในประเทศไทย โดย วิวิธ ศิริภาคย์^{๑๐} รายงานว่า จำนวนการย้ายถิ่นสุทธิของประชากรในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งในประเทศไทยนั้นแปรผันโดยตรงกับอัตราส่วนรอยของการถือครองที่ดินต่ำกว่า ๑๔ ไร่ นอกจากนี้ จากการรายงานของกรมแรงงาน^{๑๑} พบว่า ในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง มักจะมีการอพยพอย่างเป็นการถาวรค่อนข้างสูงกว่าปกติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดที่มีการทำนาปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ เอกสารเกี่ยวกับการสืบมรดกไม่มี

ค. การเจริญพันธุ์ การศึกษาที่อื่นเคย^{๑๒} รายงานว่า คู่สมรสที่เป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่ ๕๐ ไร่ขึ้นไป (๒๐ เอเคอร์ขึ้นไป) จะมีบุตรเกิดรอด ๕ คน และผู้ที่มีที่ดินระหว่าง ๒.๕ ถึง ๒๓.๕ ไร่ (๑ - ๕ เอเคอร์) จำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๔ คน ส่วนประเทศปากีสถานตะวันออก^{๑๓} ผู้ที่มีที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกระหว่าง ๐.๕ ถึง ๒.๕ ไร่ (๐.๒ - ๑.๐ เอเคอร์) จะมีบุตรเกิดรอด ๗.๖ คน ส่วนผู้ที่มีที่ดิน ๕ ไร่ จะมีบุตรเกิดรอด ๕.๔ คน สำหรับ

^{๑๐} Wiwit Siripak, Pattern and Correlates of Internal Migration in Thailand, (Unpublished Master's Research Paper, University of Chicago, 1965), p. 45

^{๑๑} กรมแรงงาน, การศึกษาขอเท็จจริงเรื่องการอพยพของพลเมืองในประเทศไทย, เอกสารหมายเลข ๗ (ตุลาคม ๒๕๐๔) หน้า ๔๘

^{๑๒} Edwin D. Driver, Differential Fertility in Central India, (Princeton: Princeton University Press, 1963), p. 97

^{๑๓} John E. Stoeckel, and Mogbul A. Choudhury, "Differential Fertility in A Rural Area of East Pakistan," The Milbank Memorial Found Quarterly, XLIII: 2(1969), p. 197

ในประเทศไทยการศึกษาที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี^{๑๔} ปรากฏว่า ครอบครัวที่มีที่ดิน
เพื่อใช้ในการเพาะปลูกต่ำกว่า ๑๐ ไร่ จะมีบุตรเกิดรอดเฉลี่ย ๔.๕ คน ส่วนครอบครัวที่มี
ที่ดินตั้งแต่ ๒๐ ไร่ขึ้นไป มีบุตรเกิดรอดเฉลี่ย ๔.๓ คน คำว่าการสืบมรดกไม่มีเอกสารเกี่ยว
กับเรื่องนี้

๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

การมีที่ดินอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อแบบแผนการสืบมรดกและ
ลักษณะการถือครองที่ดิน จากรายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของผู้ถือครองทำการ
เกษตร พ.ศ. ๒๕๔๖^{๑๕} พบว่าเกษตรกรที่มีที่ดินภาคกลางมีร้อยละ ๓๕.๒๗ ภาคตะวันออก
เฉียงเหนือร้อยละ ๑๕.๗๗ ภาคเหนือร้อยละ ๔.๑๒ ภาคใต้อ้อยร้อยละ ๑๘.๒๙ ภาคตะวันออก
เฉียงใต้อ้อยร้อยละ ๒๗.๘๑ ภาคตะวันตกเฉียงใต้อ้อยร้อยละ ๑๑.๓๘ เฉลี่ยทั้งประเทศมีเกษตรกร
ที่มีที่ดินร้อยละ ๒๐.๖๘ และจากการศึกษาของ อูทิส นาคสวัสดิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ -
๒๕๐๑^{๑๖} พบว่า ร้อยละ ๕๐ ของชาวนาที่ได้รับการสำรวจเป็นผู้มีที่ดิน โดยเฉพาะชาวนา
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาร้อยละ ๘๗ สมุทรปราการร้อยละ ๘๕ ฉะเชิงเทราร้อยละ ๘๒ ส่วน
ในจังหวัดไกล ๆ มีที่ดินน้อย คือ ชาวนาในจังหวัดจันทบุรีเป็นผู้ที่มีที่ดินร้อยละ ๒๗ เพชร-
บูรณ์ร้อยละ ๒ และชาวนาผู้เป็นหนี้ ร้อยละ ๘๐ เป็นหนี้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่สหกรณ์ที่รัฐบาลหรือ

^{๑๔} Amos H. Hawley, and Visid Prachuabmah, "Family Growth and Family Planning in a Rural District of Thailand," Family Planning and Population Programs, (Chicago: The University of Chicago Press, 1966), p. 530

^{๑๕} สมปอง สุนทรเทศ เรื่องที่ดินเพื่อการพัฒนาของประเทศ, อนุสรณ์ในงาน ฉาปนกิจศพ นางแปลก สุนทรธนิษฐ์ (พระนคร) หน้า ๑๗

^{๑๖} อูทิส นาคสวัสดิ์ เรื่องเดิม, หน้า ๔๒

เอกชนจัดตั้งขึ้น จากรายงานดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่าเกษตรกรในภาคกลางมีหนี้สินจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ๑๗ จึงทำให้เกษตรกรไม่สามารถใช้หนี้สินมีสัดส่วนสูงตามไปด้วย ดังนั้นจำนวนที่ดินที่เกษตรกรกรรมที่ตกไปอยู่ในมือของนายทุนผู้มีไ้ทำการเพาะปลูกเองมีจำนวนมากขึ้นทุกที เกษตรกรที่สูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินต้องกลายเป็นผู้เช่าไปในที่สุด สำหรับการสืบมรดกไม่มีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนี้

แนวคิดที่สำคัญในวิทยานิพนธ์

เนื่องจากปัจจุบันที่ดินที่สามารถใช้ในการเพาะปลูกของประเทศไทยได้ถูกนำมาใช้ทำการกสิกรรมจนเกือบหมดสิ้นแล้ว จึงไม่อาจบุกเบิกขยายที่ดินเพื่อทำเกษตรออกไปได้อีก และถ้าขยายออกไปอาจจะก่อให้เกิดผลร้ายได้ สำหรับประชากรในรุ่นอายุปัจจุบันหรือในรุ่นอายุต่อไป ที่ดินที่ไ้ไ้มาจะเกิดจากการที่กรรมสิทธิ์ในที่ดินเปลี่ยนมือจากเจ้าของเดิมมาเป็นเจ้าของใหม่มากกว่าจะเป็นการบุกเบิกที่ดินใหม่ และการเปลี่ยนมือผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่สำคัญก็คือเรื่องมรดกตกทอด จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ แสดงว่าโดยทั่วไปสังคมไทยมีแบบแผนการสืบมรดกแบบแบ่งให้บุตรทุกคนเท่า ๆ กัน และด้วยการเพิ่มทวีอย่างรวดเร็วของประชากรในปัจจุบัน ย่อมมีแนวโน้มทำให้ที่ดินถูกแบ่งย่อยออกไปทุกทีจนกลายเป็นแปลงเล็กแปลงน้อยไม่พอทำมาหากิน เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้เกษตรกรที่ยังต้องการทำอาชีพเกษตรกรรมต่อไปอาจต้องเช่าที่ดินหรือซื้อที่ดินเพิ่มเติม ดังนั้นแบบแผนของการสืบมรดกในเขตชนบทจึงอาจเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องที่สำคัญด้านหนึ่งของลักษณะการถือครองที่ดิน ทำให้สนใจศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่อาจยังผลต่อลักษณะการถือครองที่ดิน และที่อาจยังผลต่อแบบแผนการสืบมรดก สุดท้ายจะวิเคราะห์หว่า การสืบมรดกและลักษณะการถือครองที่ดินมีส่วนเกี่ยวข้องกันมากน้อยเพียงใด โดยตั้งแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจยังผลต่อลักษณะการถือครองที่ดิน เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาดังนี้

๑. ผู้ที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันจำนวนมาก น่าจะมีอัตราส่วนของการเป็นผู้เช่าที่ดินสูงกว่าผู้ที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันจำนวนน้อย
๒. ผู้ที่มีพี่น้องรวมบิดามารดาจำนวนมาก น่าจะมีอัตราส่วนของการเป็นเจ้าของที่ดินต่ำกว่าผู้ที่มีพี่น้องรวมบิดามารดาจำนวนน้อย
๓. ผู้ที่ไม่เคยขายดิน น่าจะมีอัตราส่วนของผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินสูงกว่าผู้ที่เคยขายดิน
๔. ผู้ที่สูงอายุ น่าจะมีอัตราส่วนของการเป็นเจ้าของที่ดินสูงกว่าผู้ที่ยุ่
น้อย
๕. ผู้ที่เช่าที่ดิน น่าจะเป็นผู้ที่มีหนี้สินมากกว่าเจ้าของที่ดิน
๖. ผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านไกล ๆ น่าจะมีอัตราส่วนของการเป็นเจ้าของที่ดินสูงกว่าผู้ที่อยู่ในเขตเมือง
๗. ผู้ที่ทำเกษตรกรรมในเขตที่ได้รับน้ำจากชลประทาน น่าจะมีอัตราส่วนของการเป็นเจ้าของที่ดินต่ำกว่าผู้ทำเกษตรกรรมนอกเขตชลประทาน
ส่วนปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจยังผลต่อแบบแผนการสืบมรดกในอุคมคติ อาจตั้ง
แนวความคิดเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้
๑. ผู้ที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันจำนวนน้อย น่าจะมีแบบแผนการสืบ
มรดกในอุคมคติเป็นแบบแบ่งให้บุตรทุกคนเท่ากัน เป็นอัตราส่วนรอยสูงกว่าผู้ที่มีบุตร
ที่มีชีวิตในปัจจุบันจำนวนมาก
๒. ผู้ที่เคยขายดิน น่าจะมีแบบแผนการสืบมรดกในอุคมคติเป็นแบบแบ่งให้
บุตรทุกคนเท่ากัน เป็นอัตราส่วนรอยต่ำกว่าผู้ที่ไม่เคยขายดิน

- ๓. ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี น่าจะเป็นผู้ที่มีแบบแผนการสืบมรดกในอุดมคติเป็นแบบแบ่งให้บุตรทุกคนเท่ากัน เป็นอัตราส่วนร้อย สูงกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ
- ๔. ผู้ที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานอื่นที่มีรายได้ น่าจะเป็นผู้ที่มีแบบแผนการสืบมรดกในอุดมคติเป็นแบบแบ่งให้บุตรทุกคนเท่ากัน เป็นอัตราส่วนสูงกว่าผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานอื่นที่มีรายได้
- ๕. ผู้ที่มีการศึกษาสูง น่าจะเป็นผู้ที่มีแบบแผนการสืบมรดกในอุดมคติเป็นแบบแบ่งให้บุตรทุกคนเท่ากัน เป็นอัตราส่วนต่ำกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประการแรก วิทยานิพนธ์นี้มุ่งที่จะศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยที่อาจยังผลต่อลักษณะการถือครองที่ดิน และที่อาจยังผลต่อแบบแผนการสืบมรดก ตลอดจนวิเคราะห์ถึงความเกี่ยวข้องของลักษณะการถือครองที่ดินและการสืบมรดกของประชากรในเขตชนบทประเทศไทย จากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ซึ่งได้มาจากการสำรวจในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของประเทศไทยในส่วนที่เป็นการวิจัยในเขตชนบท ประการที่สอง เป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับลักษณะการถือครองที่ดิน และแบบแผนการสืบมรดกในเขตชนบทไทย ประการที่สาม มุ่งหมายที่จะให้เกิดแนวทางการศึกษาในเรื่องนี้ให้กว้างขวางต่อไปอีก ประการสุดท้าย รายงานการศึกษานี้จะเสนอเป็นเอกสารทางวิชาการในสาขาวิชาประชากรศาสตร์ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

ที่ดินมีความสำคัญต่อกิจการหลายด้าน เราจึงอาจศึกษาเกี่ยวกับที่ดินได้อย่างกว้างขวาง แต่การศึกษาครั้งนี้จะเน้นเฉพาะเกี่ยวกับด้านเกษตรกรรมเท่านั้น โดยจะศึกษาลักษณะการถือครองที่ดิน และพิจารณาเกี่ยวพันไปถึงการสืบมรดกของเกษตรกรเหล่านั้นด้วย จะแบ่งการดำเนินการศึกษาเป็น ๔ ตอน

ตอนแรก จะเป็นบทนำ กล่าวถึงความสำคัญของปัญหาวัตถุประสงค์ในการศึกษา
ขอบเขตของการศึกษา และระเบียบวิธีวิจัย ตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะทั่วไปของ
ลักษณะการถือครองที่ดิน ว่าโดยทั่วไปสังคมชนบทไทยมีลักษณะการถือครองที่ดินแบบใดเป็น
ส่วนใหญ่ เป็นเจ้าของที่ดิน หรือต้องเช่าที่ดิน นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงลักษณะทั่วไปของ
ผู้ได้รับมรดกจากบิดามารดา จะพิจารณาถึงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร ของ
ผู้ได้รับมรดกและไม่ได้รับมรดกหาความแตกต่างกันเพียงใด

ตอนที่สอง วิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจยังผลต่อลักษณะการถือครองที่ดิน เพื่อ
ศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่อาจยังผลให้เกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดิน และปัจจัยอะไรบ้างที่อาจ
ยังผลให้เกษตรกรต้องกลายเป็นผู้เช่าที่ดิน

ตอนที่สาม ในการศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอด เนื่องจากหาความจำกัดของข้อ
มูลจึงไม่อาจย้อนไปศึกษาถึงปัจจัยที่อาจยังผลต่อแบบแผนการสืบทอด จากบิดามารดาได้ ใน
ส่วนนี้จึงจะวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจยังผลต่อแบบแผนการสืบทอดในอุดมคติของเกษตรกร
เหล่านั้น โดยได้วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้ได้รับมรดกและไม่ได้รับมรดกไว้ในตอนต้นแล้ว

ตอนที่สี่ เพื่อให้การศึกษารุ่นนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงจะวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์
ของลักษณะการถือครองที่ดินและการสืบทอดด้วย การวิเคราะห์จะแบ่งเป็นสองส่วน ส่วน
แรกศึกษาถึงการได้รับมรดกและไม่ได้รับมรดกจากบิดามารดาอาจจะมีความสัมพันธ์ต่อ
ลักษณะการถือครองที่ดินในปัจจุบันหรือไม่เพียงใด ส่วนที่สองจะเป็นการศึกษาถึงลักษณะการ
ถือครองที่ดินในปัจจุบันอาจจะมีอิทธิพลต่อแบบแผนการสืบทอดในอุดมคติของเกษตรกรเหลา
นั้นหรือไม่

และเพื่อให้ขอบเขตของการศึกษากว้างจนเกินไป สำหรับกำลังและเวลาอันจำกัด
จึงเลือกศึกษาเฉพาะข้อมูลในส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายที่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม และ
การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการสืบทอดนั้น มิได้ศึกษารวมไปถึงการสืบทอดทางฝ่ายภรรยา

ในการศึกษาจะแยกพิจารณาปัจจัยเกี่ยวข้องของทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และประชากร
ดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยทางประชากร ได้แก่ จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ประสิทธิภาพในการย้ายถิ่น อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนบุตรรอดของมารดาของหัวหน้าครัวเรือน

๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ ภาวะหนี้สิน การได้รับน้ำจากการชลประทาน การมีที่ดินเพียงพอแก่การทำมาหากิน การมีสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานอื่นที่มีรายได้

๓. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาครั้งนี้ อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เข้าใจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะการถือครองที่ดิน และแบบแผนการสืบมรดกของประชากรในเขตชนบทไทย เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร ผลของการศึกษาครั้งนี้จึงเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในด้านนี้ได้เรื่องหนึ่ง รวมทั้งอาจเป็นแนวทางเสนอแนะให้มีการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการถือครองที่ดินที่มีผู้ศึกษาไว้ รวมทั้งที่จะมีการศึกษาในวันข้างหน้าได้อย่างดี นอกจากนี้ รายงานของการวิจัยนี้ ยังอาจถือเป็นเอกสารทางวิชาการในด้านประชากรศาสตร์ได้เรื่องหนึ่งด้วย ประการสุดท้าย ผลของการศึกษาอาจเป็นประโยชน์ในการประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาที่ดินใดบาง

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในเขตชนบทของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ฯ ของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนำเสนอในรูปแบบตารางอัตราส่วนร้อย เพื่อแสดงถึงลักษณะการถือครองที่ดินและแบบแผนการสืบมรดกของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรรม ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ โดยใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

นิยามของคำศัพท์ต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์

การสืบมรดก	หมายถึง	การได้รับทรัพย์สินตกทอดจากบิดามารดาเท่านั้น ไม่รวมทรัพย์สินที่ได้มาโดยเสนหาจากบุคคลอื่น
อาชีพเกษตรกรรม	หมายถึง	อาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ไม่รวมอาชีพทำปศุสัตว์ และอาชีพรับจ้างในนา
กรรมสิทธิ์ในที่ดิน	หมายถึง	สิทธิอันชอบธรรมเหนือที่ดินนั้น ๆ ผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินมีสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับที่ดินนั้นได้
ที่ดินถือครอง	หมายถึง	ที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกทั้งหมดของครัวเรือนนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
เจ้าของที่ดิน	หมายถึง	ผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนถือครองอยู่นั้นทั้งหมด อาจจะมีโฉนดที่ดินแสดงกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายด้วยหรือไม่ก็ได้
ผู้เช่าที่ดิน	หมายถึง	ผู้ที่ดินหรือที่ดินอันเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่น ๆ โดยต้องจ่ายค่าเช่าตอบแทนให้แก่ผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น เพื่อแลกกับสิทธิที่จะกระทำใด ๆ ในที่ดินนั้น
ลักษณะการถือครองที่ดิน	หมายถึง	ระบบหรือแบบแผนที่เกษตรกรใช้ที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรม ซึ่งอาจแยกลักษณะการถือครองที่ดินออกเป็น เจ้าของที่ดินทั้งหมด เจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ต้องเช่าเพียงส่วนน้อย เจ้าของที่ดินส่วนน้อยต้องเช่าที่ดินส่วนใหญ่ และเป็นผู้เช่าที่ดินทั้งหมด เป็นต้น
แบบแผนของการสืบมรดกในอุคมคติ	หมายถึง	แบบแผนของการที่หัวหน้าครัวเรือนคิดจะแบ่งทรัพย์สินให้บุตรเป็นมรดกเมื่อตนสิ้นชีวิตแล้ว หรือเมื่อบุตรออกเรือนไป